

Διδαγμένο κείμενο

A1. Μετάφραση

Επειδή βλέπουμε ότι η κάθε πόλη είναι ένα είδος κοινότητας (= κοινωνικής συμβίωσης) και ότι κάθε κοινότητα έχει συσταθεί για την επίτευξη κάποιου αγαθού (διότι ό,τι κάνουν οι άνθρωποι το κάνουν για να πετύχουν κάτι που το θεωρούν καλό), είναι φανερό ότι όλες τους κάποιο αγαθό επιδιώκουν, κυρίως, όμως, αυτή που είναι ανώτερη απ' όλες και κλείνει μέσα της όλες τις άλλες επιδιώκει το ανώτερο απ' όλα τα αγαθά. Αυτή είναι η λεγόμενη πόλη ή κοινωνία πολιτική.

Επειδή, όμως, η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, όπως όλα εκείνα τα πράγματα που το καθένα τους είναι έναν όλον, αποτελούμενο όμως από πολλά μέρη, είναι φανερό ότι πριν από οτιδήποτε άλλο πρέπει να ψάξουμε να βρούμε τι είναι ο πολίτης· γιατί η πόλη δεν είναι παρά ένα πλήθος πολιτών. Επομένως, πρέπει να εξετάσουμε ποιον πρέπει να αποκαλούμε πολίτη και τι είναι ο πολίτης. Διότι για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης διατυπώνονται πολλές φορές διαφορετικές μεταξύ τους γνώμες· δεν υπάρχει δηλαδή ομοφωνία για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης· διότι αυτός που είναι πολίτης σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα, συχνά δεν είναι πολίτης σ' ένα ολιγαρχικό πολίτευμα.

B1. Ο Αριστοτέλης συνήθιζε να αρχίζει την έκθεσή του με μια γενική πρόταση και να προχωρεί ύστερα στην εξέταση των επιμέρους περιπτώσεων. Κατά βάθος πίστευε ότι είναι *κατά φύσιν* να αναφερόμαστε πρώτα στα κοινά, στα γενικά θέματα και ύστερα να περνούμε στα ειδικά, στα επιμέρους ζητήματα (*τά περί ἕκαστον ἴδια*).

Η πόλη, λοιπόν, κατά τον Αριστοτέλη, είναι μια κοινωνία. Ξεκινά την έρευνά του με έναν παραγωγικό συλλογισμό επικαλούμενος τις αισθήσεις μας («ὀρώμεν»). Η αντωνυμία «τινά» δηλώνει ότι στην ευρύτερη έννοια *κοινωνία* ανήκουν κι άλλες κοινότητες και άρα ο αρχικός ορισμός της πόλης είναι ατελής, αφού ορίζεται μόνο ως προς το γένος της (*κοινωνία*). Η λέξη *κοινωνία* γεννήθηκε από το ρήμα *κοινωνῶ*, που σήμαινε «συμμετέχω σε κάτι», «παίρνω μέρος σε

ΜΕΘΟΔΙΚΟ

κάτι μαζί με κάποιον άλλο (ή με κάποιους άλλους)». Επίσης, κάθε κοινωνικός σχηματισμός έχει δημιουργηθεί για την πραγμάτωση - επίτευξη ενός αγαθού. Εξάλλου, οι άνθρωποι συγκροτούν κοινωνίες, για να πετύχουν κάτι που το θεωρούν καλό, κάτι που θα τους βοηθήσει να πραγματοποιήσουν το σκοπό της ύπαρξής τους κι έτσι να ολοκληρωθούν. Βέβαια, το αγαθό στο οποίο στοχεύει κάθε κοινωνία είναι ανάλογο της αξιολογικής βαθμίδας αυτής της κοινωνίας, θέση που αιτιολογείται από μια παρενθετική πρόταση: όλοι κάνουν τα πάντα για την επίτευξη κάποιου αγαθού, δηλαδή κάθε πράξη, καλή ή κακή, είναι σκόπιμη. Με βάση τα παραπάνω το αναμφισβήτητο συμπέρασμα «δηλον» είναι ότι όλες οι κοινότητες αποσκοπούν σε κάποιο αγαθό ανάλογο με το χαρακτήρα τους (τελεολογική σκέψη).

Η πόλη, όμως, στοχεύει στο υπέρτατο αγαθό, το «εὖ ζῆν», στην ευδαιμονία. Σε αυτό το συμπέρασμα καταλήγει μετά από ένα δεύτερο επαγωγικό - τώρα πια- συλλογισμό και ταυτόχρονα ορισμό-χαρακτηρισμό της πόλης: η πόλη είναι ανώτερη από όλες τις άλλες κοινοτικές μορφές, φυσικές και συμβατικές, και τις περιλαμβάνει στους κόλπους της. Η διαφορά της πόλης από τις άλλες είναι ποιοτική «κυριωτάτη», αλλά και ποσοτική «περιέχουσα πάσας τὰς ἄλλας». Τόσο ο υπερθετικός βαθμός «κυριωτάτη», όσο και η επανάληψη του επιθέτου «πᾶς» δείχνουν την ανωτερότητα της πόλης και του σκοπού της. Μέσα από την αναλογία και τη διαβάθμιση των κοινοτήτων και των αγαθών τους, ο Αριστοτέλης προσπαθεί να δείξει ότι η διαφορά της πόλης δεν ἐγκείται τόσο στο μεγαλύτερο μέγεθός της αλλά στην ανωτερότητα του σκοπού της, στην ηθική αποστολή της, στην ολοκλήρωση των πολιτών της, στο «εὖ ζῆν». Ο φιλόσοφος τελικά ταυτίζει την τέλεια πόλη με την κοινωνία που έχει πολιτική οργάνωση, δηλαδή την πολιτική κοινωνία.

Στα Ηθικά Νικομάχεια ο Αριστοτέλης κάνει λόγο για διάφορες κοινωνίες, που η καθεμιά τους έχει ένα επιμέρους *συμφέρον* · αυτοί π.χ που πολεμούν μαζί επιδιώκουν τον πλούτο, τη νίκη ή την κατάκτηση μιας πόλης, οι ναυτικοί έχουν στόχο την απόκτηση χρημάτων και κάτι ανάλογο συμβαίνει σε όσους ανήκουν σε μια φυλή ή σε έναν δήμο. Αυτές τις κοινωνίες ο Αριστοτέλης τις θεωρεί *μόρια* της πολιτικής κοινωνίας και τις τοποθετεί σε υποδεέστερη από αυτήν θέση, αφού η πολιτική κοινωνία δεν στοχεύει στο ειδικό κατά περίπτωση *συμφέρον*, στο *συμφέρον* της στιγμής, αλλά σε αυτό που αφορά *ἅπαντα τὸν βίον*.

Η κυριωτάτη κοινωνία είναι αυτή που επιδιώκει το ανώτερο από όλα τα αγαθά. Δύο είναι οι ασφαλείς προϋποθέσεις που θέτει ο φιλόσοφος για να χαρακτηριστεί μια κοινωνία τέλεια:

- α) το να στοχεύει στην πραγμάτωση του υπέρτατου αγαθού της ευδαιμονίας (ποιοτικό κριτήριο) και
- β) το να περιέχει όλες τις άλλες μορφές κοινοτικής οργάνωσης (ποσοτικό κριτήριο). Αυτή, λοιπόν, η ολοκληρωμένη κοινωνία είναι που ονομάζεται πόλις και χαρακτηρίζεται πολιτική

ΜΕΘΟΔΙΚΟ

κοινωνία. Η πόλις προφανώς δεν είναι η μόνη μορφή κοινωνικής συμβίωσης. Είναι απλώς μία από τις μορφές, ένα από τα είδη κοινωνίας. Γιατί στο πλάτος της έννοιας κοινωνία κατά τον Αριστοτέλη, ανήκουν ακόμη: το ζεύγος ανδρός και γυναικός, το σύστημα κυρίου και δούλου, ο οίκος ως συνένωση των δυο προηγούμενων, η κώμη ως σύνολο πολλών οίκων. Είναι μορφές ατελέστερες, αλλά έχουν τα χαρακτηριστικά κοινωνικής συμβίωσης που σχηματίζεται κατά φύσιν, όπως και η πόλις. Δεν έχουν, όμως, την πολιτική συγκρότηση, δηλαδή την κρατική οργάνωση, το χαρακτηριστικό που έχει η πολιτεία (πόλις) και χάρη σε αυτό διακρίνεται ως αρτιότερη μορφή κοινωνικής συμβίωσης που υπερβαίνει όλες τις άλλες και τις περιέχει. Δηλώνεται η τέλεια μορφή κοινωνικής συμβίωσης που ο επιδιωκόμενος στόχος της είναι το ανώτερο και αυθεντικότερο αγαθό από όλα. Η κατονομασία της νομιμοποιείται απόλυτα με βάση το συμπέρασμα που λογικά προέκυψε από τον πρώτο συλλογισμό, το οποίο βέβαια δε διατυπώθηκε, αλλά το νόημα του, ως προκειμένη ενσωματώθηκε στο δεύτερο συλλογισμό.

B2. Η ενότητα προέρχεται από το τρίτο βιβλίο των Πολιτικών και εμβαθύνει στην ουσία των εννοιών της πόλης, του πολιτεύματος και του πολίτη, σχετίζοντας τις άμεσα. (αναλυτική μέθοδος). Στο απόσπασμα ο Αριστοτέλης προκειμένου να εξετάσει της ουσία της πόλης μετατοπίζει την έρευνά του στο ζήτημα του ορισμού του πολίτη για τους ακόλουθους λόγους:

α) Η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων αποτελούμενη από πολλά μέρη – μέρη που είναι οι πολίτες (*ἐπεὶ δ' ἡ πόλις τῶν συγκειμένων*). Ενισχύοντας τη σκέψη του με έναν αναλογικό συλλογισμό (*καθάπερ ἄλλο τι τῶν ὄλων μὲν συνεστώτων δ' ἐκ πολλῶν μορίων*), θεωρεί ότι για να γνωρίσουμε το ὄλο, πρέπει πρώτα να γνωρίσουμε το μέρος (*πρότερον ὁ πολίτης ζητητέος*). Η μετάβαση από την πόλη στον πολίτη, στην οποία ακολουθεί αναλυτική συλλογιστική πορεία, στηρίζεται στην πεποίθησή του ότι το ὄλο, μολονότι αξιολογικά και οντολογικά προηγείται του μέρους, επειδή είναι κάτι το γενικό, αφηρημένο και σύνθετο, θα διασαφηνιστεί αν εισχωρήσουμε στην έννοια των μερών του, δηλαδή στο ειδικό, το συγκεκριμένο. Η πόλη ορίζεται, βέβαια, ως ένα πλήθος πολιτών (*«ἡ γὰρ πόλις πολιτῶν τι πλῆθος ἐστίν»*), ορισμός ωστόσο ελλιπής, επειδή δεν προσδιορίζεται πόσο και ποιο θα είναι το πλήθος και επειδή το ὄλο δεν προκύπτει ακριβώς ως άθροισμα των μερών, αλλά είναι το σύνολο που βασίζεται, βέβαια, στα μέρη - εδώ στους πολίτες- αλλά σε κάθε περίπτωση τα υπερβαίνει και συγκροτείται ως μια ανώτερη έννοια, ως ένα πλήθος ποσοτικά και ποιοτικά ανώτερο των συστατικών του. Επομένως, είναι ένα δυναμικό ὄλο διαφορετικό τόσο από τα μέρη του όσο και από το άθροισμά τους, και ως εκ τούτου μπορεί να στοχεύει σε κάτι που υπερβαίνει το ατομικό.

ΜΕΘΟΔΙΚΟ

β) Ο δεύτερος λόγος για τον οποίο επιδιώκει να προσδιορίσει την έννοια του πολίτη – μέρους πριν από την έννοια της πόλης είναι το γεγονός ότι για τον ορισμό της έννοιας του πολίτη δεν υπάρχει ομοφωνία (*ἀμφισβητεῖται - οὐ γάρ τόν αὐτόν ὁμολογοῦσι πάντες*). Διερευνώντας την έννοια αυτή την εξετάζει προς δύο κατευθύνσεις: ποιος πρέπει να αποκαλείται πολίτης, ποια χαρακτηριστικά δηλαδή πρέπει να του αποδίδουμε (*τίνα χρή καλεῖν πολίτην*), και ποια είναι η φύση του, η ουσία του (*τίς ὁ πολίτης ἐστί*). Πράγματι, στην εποχή του τα κριτήρια για την απόδοση της ιδιότητας του πολίτη διέφεραν κατά περίπτωση και κυρίως εξαρτώνταν από το πολίτευμα της κάθε πόλης, εφόσον η ποιότητα του πολιτεύματος καθορίζει και την ποιότητα του πολίτη και οποιαδήποτε αλλαγή σε αυτό οδηγεί σε αλλοίωση της ιδιότητας του πολίτη. Συνήθως, λαμβάνονταν υπόψη η καταγωγή, το εισόδημα και το είδος της απασχόλησης [Κατά τον Αριστοτέλη, η ζωή ενός τεχνίτη δε συμβιβάζεται με την άσκηση της εξουσίας λόγω έλλειψης ελεύθερου χρόνου αλλά κυρίως επειδή η χειρωνακτική εργασία υποδουλώνει την ψυχή]. Καταλήγοντας, άλλα κριτήρια ίσχυαν από πόλη σε πόλη αλλά κυρίως από πολίτευμα σε πολίτευμα, για να αναγνωρισθεί σε κάποιον το δικαίωμα του πολίτη, με αποτέλεσμα κάποιος που θεωρούνταν πολίτης σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα να μη θεωρείται πολίτης σε κάποιο ολιγαρχικό. Βέβαια, κατά τον Αριστοτέλη, η έννοια του πολίτη αποκτά το πραγματικό της περιεχόμενο μόνο στο δημοκρατικό πολίτευμα, το οποίο εγγυάται απόλυτα τον πολιτικό ρόλο του ο οποίος δεν είναι τυπικός αλλά ουσιαστικός, αφού συμμετέχει καταλυτικά και στα όργανα της πολιτείας και στη λήψη των αποφάσεων.

Για να προσδιορίζει, λοιπόν, τα χαρακτηριστικά εκείνα, με βάση τα οποία μπορούμε να ονομάσουμε κάποιον πολίτη, προηγουμένως με το σχήμα κατ' άρση και θέση αποκλείει τις περιπτώσεις που δεν αρκούν, για να οδηγήσουν από μόνες τους στην κατοχύρωση του δικαιώματος του πολίτη. Πολίτης δεν μπορεί να θεωρηθεί εκείνος που έχει μόνιμη κατοικία στην πόλη (π.χ. δούλος, μέτοικος) ή εκείνος που έχει το δικαίωμα να εμφανίζεται ως ενάγων στο δικαστήριο ή την υποχρέωση να εμφανίζεται ως εναγόμενος σ' αυτό (π.χ. εκείνος που η πόλη του έχει συνάψει εμπορικές συμφωνίες με άλλη πόλη). Βέβαια, οι παραπάνω περιπτώσεις αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά του πολίτη, συνιστούν το γένος του πολίτη, είναι αναγκαίες προϋποθέσεις αλλά δεν μπορούν από μόνα τους να χαρακτηρίσουν κάποιον πολίτη.

Πολίτης λοιπόν, κατά τον Αριστοτέλη, μπορεί να θεωρηθεί εκείνος που συμμετέχει εκτός των άλλων δικαιωμάτων (*τῶν δικαίων*) στη βουλευτική και κυρίως στη δικαστική εξουσία και αυτό είναι που ορίζει τη σχέση του με την πόλη, επειδή αυτό ισοδυναμεί με τη συμμετοχή του σε όλες τις λειτουργίες της πόλης. Πιο αναλυτικά, πολίτης είναι αυτός που μπορεί να δικάζει ως μέλος δικαστηρίου και που μπορεί να συμμετέχει στη διοίκηση του κράτους, όπως στη Βουλή των

ΜΕΘΟΔΙΚΟ

πεντακοσίων και στην Εκκλησία του δήμου. Στην ουσία πολίτης είναι εκείνος που του αναγνωρίζεται η ικανότητα να αξιολογεί δεδομένα, να κρίνει και να λαμβάνει αποφάσεις και να έχει συνειδητή πολιτική δράση. Είναι αξιοσημείωτο, ότι η πρότερη χρήση της λέξεως «κρίσεως», έναντι της λέξεως «ἀρχῆς» δηλώνει τη θέση του Αριστοτέλη, που ήταν και θέση του Πλάτωνα, ότι η συμμετοχή στις δικαστικές λειτουργίες είναι το θεμελιώδες χαρακτηριστικό του πολίτη και ότι όποιος δε συμμετέχει σε αυτές είναι σαν να μη συμμετέχει (οὐ μέτοχος) σε καμία διαδικασία. Ο πολίτης, λοιπόν, ορίζεται ως προς το πλαίσιο συμμετοχής του στο πολίτευμα καθώς ουσιαστικό του γνώρισμα δεν αποτελεί η συμμετοχή του στην οικονομική ή κοινωνική ζωή της πόλης αλλά η οργανική συμμετοχή του στο πολίτευμα. Είναι φανερό ότι ο παραπάνω ορισμός βρίσκει την πληρέστερη εφαρμογή του σε δημοκρατικά πολιτεύματα και όχι τόσο στα άλλα, και κυρίως σε μορφές άμεσης συμμετοχικής δημοκρατίας.

Μετά τον προσδιορισμό της έννοιας του πολίτη οδηγείται άμεσα στην απάντηση του ερωτήματος «τί ποτέ ἐστίν ἡ πόλις;» και μάλιστα χωρίς ν' αλλάξει περίοδο για να δηλώσει τη νοηματική συσχέτιση πολίτη και πόλης («πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως»). Η πόλη, λοιπόν, ορίζεται αναλυτικά ως μια αυτοτελή πολιτική μονάδα που έχει «ἰκανόν», δηλαδή σύμμετρο πλήθος πολιτών, με βάση τις εδαφικές και οικονομικές δυνατότητές της, οι οποίοι έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν στην δικαστική και την πολιτική εξουσία, ώστε να εξασφαλίζεται η ανεξαρτησία, η αυτάρκεια, το «εὖ ζῆν». Γίνεται φανερό ότι η πόλη δεν είναι ένας οποιοσδήποτε αριθμός ατόμων αλλά τόσος (ποσόν) και τέτοιος (ποιόν), ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις οικονομικές, παραγωγικές, αμυντικές, αλλά κυρίως διοικητικές απαιτήσεις για μια αποτελεσματική λειτουργία της πόλης υπέρ της αυτάρκειας στη ζωή τους. Ποσοτικές, λοιπόν, αλλά και ποιοτικές οι προϋποθέσεις της αυτάρκους πόλης. Αυτό ακριβώς δηλώνεται και φραστικά με τη χρήση του επιθέτου «ἰκανόν», το οποίο τοποθετημένο στο κέντρο του ορισμού της πόλεως συνδέεται και με το «πλήθος τῶν πολιτῶν» που δεν πρέπει να είναι κάποιο (τι) ή να έχει τυχαία σύνθεση, αλλά και με τον εμπρόθετο προσδιορισμό του σκοπού «πρός αυτάρκειαν». Είναι φανερό ότι η αυτάρκεια και οι προϋποθέσεις της εξασφαλίζονται μόνο με τη συνειδητή δράση του πολίτη (τοιούτων), ο οποίος αναλαμβάνει τέτοιες λειτουργίες που θα τον καταστήσουν άνθρωπο-δημιουργό της πολιτείας, τον ανώνυμο ή επώνυμο δημιουργό της, τον πολίτη που με τη βούληση και τη συνειδητή δράση του συμβάλει στη δημιουργία και στη διατήρησή της, δηλαδή είναι το κινούν αίτιον αυτής.

Και οι δύο έννοιες, λοιπόν, ο πολίτης και η πόλη, σε συνδυασμό με την πολιτεία, συλλειτουργούν σ' ένα οργανικό «όλον». Ο πολίτης είναι η έμπυχη βάση του όλου, η πόλη είναι το

ΜΕΘΟΔΙΚΟ

αναγκαίο υπόστρωμα πάνω στο οποίο λειτουργούν οι πολίτες, αφού ενσωματώνει το άθροισμά τους, και η πολιτεία μέσα από τη δυνατότητα οργάνωσης των σχέσεων των πολιτών και την κατανομή της εξουσίας αποτελεί το ιδεολογικό πλαίσιο δραστηριοποίησης του πολίτη.

B3. Μιλώντας για την πόλιν ο Αριστοτέλης δηλώνει καθαρά ότι τη θεωρεί μία από τις *κοινωνικές οντότητες* (ομάδες συνύπαρξης) των ανθρώπων. Η πρώτη ήταν, κατά τη διδασκαλία του, η οικογένεια (*οικία, οἶκος*), το αποτέλεσμα του φυσικού «συνδυασμού» ἄρρενος και θήλεος· σκοπός της ήταν η ικανοποίηση των καθημερινών αναγκών του ανθρώπου, ένας βαθμός αυτάρκειας, η αναπαραγωγή και τελικά το ζῆν (*ἄνθρωπος = οικονομικόν ζῶν*). Η δεύτερη ήταν το χωριό (η κώμη), η *κοινωνία* που σχηματίστηκε από πλείονας οἰκίας για την ικανοποίηση αναγκών ανώτερων από τις καθημερινές ανάγκες του ανθρώπου. Τέτοιες ήταν, βέβαια, οι πνευματικότερες ανάγκες του, π.χ. η ανάγκη για λατρεία του θείου ή για απόδοση δικαιοσύνης· η οικογένεια δεν μπορούσε να έχει ούτε τυπικό λατρείας, λατρευτικές δηλαδή ιεροτελεστίες, ούτε μηχανισμό απόδοσης δικαιοσύνης (*ἄνθρωπος = κοινωνικόν ζῶν*). Η τρίτη κοινωνική οντότητα ήταν η πόλις, η οποία προήλθε από τη συνένωση περισσοτέρων χωριών, η οποία είναι μια τέλεια κοινωνική οντότητα, αφού συγκροτήθηκε για το ζῆν, αλλά υπάρχει για το εὖ ζῆν, για την κάλυψη εξ ολοκλήρου ηθικοπνευματικών αναγκών (*ἄνθρωπος = πολιτικόν ζῶν*).

Η εξέλιξη των κοινωνικών σχηματισμών από την οικογένεια στην πόλη είναι, όπως φαίνεται, συνεπής με την άποψη του Αριστοτέλη για την εντελέχεια. Κάθε ον από τη στιγμή της δημιουργίας του περιέχει μέσα του "δυνάμει" τη μορφή που θα πάρει, όταν ολοκληρωθεί η εξελικτική του πορεία και φτάσει στη φάση της τελειότητας, της ολοκλήρωσης. Η μορφή είναι ο σκοπός (τέλος) κάθε όντος και η πορεία του προς την κατάκτηση της μορφής λέγεται εντελέχεια. Αυτό που λέμε σε κάθε ον φύση του, είναι η μορφή που θα πάρει, όταν ολοκληρωθεί η εξελικτική του πορεία. Υπάρχει λοιπόν σταθερή εξέλιξη κάθε πράγματος από τις ατελείς στις πιο τέλειες μορφές του. Σε αυτήν την εξελικτική γραμμή κάθε επόμενη βαθμίδα περικλείει και όλες τις προηγούμενες.

Η πόλη, λοιπόν, χαρακτηρίζεται τέλεια σε σχέση με την ολοκλήρωση του εξελικτικού κύκλου (οικία, κώμη, πόλη). Η στιγμή της ολοκλήρωσης, λοιπόν, δηλώνει και το τέλος της εξέλιξης, τη στιγμή της τελείωσης της ακμής, της ολοκλήρωσης κι όχι την τελική φθορά, επειδή ο αρχαίος Έλληνας, τη λέξη τέλος την ταύτιζε με το σκοπό για τον οποίο είναι πλασμένο το κάθε τι, με τον προορισμό του. Ο Αριστοτέλης, λοιπόν, ονομάζει την πόλη-κράτος *τέλεια*, επειδή τίποτε άλλο δεν χρειάζεται πέρα από αυτή ο πολίτης, αφού η πόλη η αυτάρκης, μπορεί και μόνη της να του χαρίσει το πιο μεγάλο αγαθό, που είναι το «εὖ ζῆν», η ευδαιμονία, η καλή ζωή. Στα «Ηθικά

ΜΕΘΟΔΙΚΟ

Νικομάχεια» ο Αριστοτέλης εξάλλου είπε ότι χρησιμοποιούμε αυτή τη λέξη όταν θέλουμε να δηλώσουμε πως κάτι είναι και μοναχό του τέλειο αγαθό, ότι και μόνο του κάνει τη ζωή άξια να τη ζήσει κανείς, έχοντας το αίσθημα ότι δεν έχει ανάγκη από τίποτε άλλο. Στην «αυτάρκεια» εντοπίζεται και η αξιολογική, ποιοτική υπεροχή της πόλης έναντι των άλλων κοινωνιών. Η αυτάρκεια, λοιπόν, της πόλης και η ευδαιμονία του πολίτη είναι δύο έννοιες απόλυτα ταυτόσημες. Μια πόλη, λοιπόν, είναι αυτάρκης, αν η γεωγραφική της θέση της εξασφαλίζει άφθονα τα υλικά αγαθά και τη βοήθα στην εμπορική της ανάπτυξη, αν έχει τις απαραίτητες αμυντικές δυνατότητες, αν διαθέτει σύστημα χρηστής διοίκησης και απονομής της δικαιοσύνης, αν είναι ανεξάρτητη ή δεν χρειάζεται εξωτερική βοήθεια, για να καλύψει τις υλικές, ηθικές, πνευματικές και κοινωνικές της ανάγκες. Σημειωτέον, η λέξη «αυτάρκεια» παράγεται από το σύνθετο επίθετο «αὐτάρκης», από την αντωνυμία «αὐτὸς» και το ρήμα «ἄρκέω -ῶ». Η ετυμολογία της, λοιπόν, δηλώνει αυτόν που αρκείται σε όσα έχει ο ίδιος, αυτόν που ζει άνετα από τη δική του μόνο περιουσία, επομένως αυτόν που έχει οικονομική ανεξαρτησία.

Για να αναδείξει την υπεροχή της πόλης (*κυριωτάτη*), την εντάσσει στην κατηγορία των πραγμάτων που υπάρχουν εκ φύσεως, κάτι που προκύπτει από τους εξής συλλογισμούς. Αρχικά, με δεδομένο ότι οι πρώτες κοινωνικές οντότητες ήρθαν στην ύπαρξη εκ φύσεως και με δεδομένο ότι η πόλη προέρχεται από τις πρώτες κοινωνικές οντότητες, είναι φανερό ότι κάθε πόλη ήρθε στην ύπαρξη εκ φύσεως. Στη συνέχεια, δηλώνει ότι εφόσον η πόλη είναι το τέλος εκείνων και ότι εφόσον η φύση ενός πράγματος είναι η μορφή που αυτό θα λάβει τη στιγμή της τελείωσής του, είναι φανερό ότι και η πόλη είναι μία φυσική ένωση σε τελειοποιημένη μορφή.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι όταν ο Αριστοτέλης περιγράφει το κράτος ως προϊόν της φύσης, δεν έχει και την πρόθεση να το αυτονομήσει από τη ανθρώπινη βούληση. Η ανθρώπινη βούληση το δημιούργησε και το διατηρεί στη ζωή, η ανθρώπινη βούληση μπορεί να το «φέρει πιο κοντά στις επιθυμίες της καρδιάς». Απλώς δηλώνει ότι το κράτος είναι φυσικό, με την έννοια ότι έχει τις ρίζες του στη φύση των πραγμάτων και όχι σε κάποια ανθρώπινη ιδιοτροπία, είναι αποτέλεσμα φυσικής παρόρμησης που μετατρέπεται σε βούληση με τη βοήθεια της λογικής, είναι κατά φύσιν.

B4. Η απάντηση βρίσκεται στη σελίδα 178-179 του σχολικού βιβλίου: «Επειδή διαβάζοντας... από οτιδήποτε βρίσκεται έξω από την πόλιν.»

B5.

ενόραση:	ὄρωμεν
σύσταση:	συνεστηκυϊαν , συνεστώτων
κατάσχεση:	περιέχουσα, μετέχοντες, ὑπέχειν
σύγκλητος:	καλουμένη, καλεῖν
κειμήλιο:	συγκειμένων
σκόπιμος:	σκεπτέον
άρχοντας:	ὀλιγαρχία, ἀρχῆς
άφαντος:	φανερὸν
ρητό:	λέγομεν, εἶπειν, ὁμολογοῦμεν

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Μετάφραση

Καταγγέλθηκε, λοιπόν, από κάποιους μετοίκους και δούλους όχι κάτι σχετικό με τους Ερμάς (ή τις Ερμαϊκές στήλες) αλλά κάποιοι προηγούμενοι ακρωτηριασμοί άλλων αγαλμάτων που είχαν γίνει από νεώτερους χάριν αστειότητας και σε κατάσταση μέθης και συγχρόνως ότι μυστήρια τελούνταν μέσα σε σπίτια με σκοπό τη γελοιοποίησή τους· γι' αυτά και τον Αλκιβιάδη κατηγορούσαν μαζί με άλλους. Και αυτά αφού τα θεωρούσαν ως αφορμή όσοι εχθρεύονταν σε μεγάλο βαθμό τον Αλκιβιάδη, επειδή τους εμπόδιζε να πάρουν οι ίδιοι με σιγουριά την ηγεσία της δημοκρατικής παράταξης, και αφού νόμισαν ότι, αν τον εξορίσουν, θα μπορούσαν αυτοί να είναι πρώτοι, μεγαλοποιούσαν (εν. το θέμα) και φώναζαν ότι τάχα με σκοπό την κατάλυση του δημοκρατικού πολιτεύματος έγινε και η τέλεση των μυστηρίων και ο ακρωτηριασμός των Ερμών και ότι τάχα τίποτα απ' αυτά δεν έγινε χωρίς τη συγκατάθεση εκείνου (κανένα από αυτά δεν υπήρξε επειδή δεν έγιναν με τη συγκατάθεση εκείνου), προσθέτοντας επιλογικά ως απόδειξη άλλες παρεκτροπές του στον τρόπο ζωής του μη δημοκρατικές.

ΜΕΘΟΔΙΚΟ

Γ2. τινων	:	τινά
ὑβρει	:	ὑβριν
ὄντι	:	οὔσιν
μάλιστα	:	μάλα
ἐπητιῶντο	:	ἐπαιτιῶ
ὑπολαμβάνοντες	:	ὑποληφθεῖσι
ἐξελάσειαν	:	ἐξελῶεν
ἐβόων	:	βοᾶν
εἶη	:	ἔσται
ἐπράχθη	:	πεπράχθω

Γ3α. περί τῶν Ἑρμῶν	:	επιρρηματικός εμπρόθετος προσδιορισμός της <u>αναφοράς</u> στο “μηνύεται”
ὑπό νεωτέρων	:	<u>ποιητικό αίτιο</u> που εκφέρεται εμπροθέτως με: ὑπό + γενική στη μετοχή παθητικής διαθέσεως “γεγεννημένοι”
τά μυστήρια	:	<u>υποκείμενο</u> στο ρήμα “ποιεῖται” (πρόταξη ὀρου και αττική σύνταξη)
τόν Ἀλκιβιάδην	:	<u>αντικείμενο</u> στο ρήμα “ἐπητιῶντο”
δήμου	:	α) <u>γενική αντικειμενική</u> , ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός στο “καταλύσει” β) (τῆ τοῦ) δήμου : ονοματικός ομοιόπτωτος <u>επιθετικός</u> προσδιορισμός στο “καταλύσει”
αὐτοῦ	:	α) <u>γενική υποκειμενική</u> , ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός στο “τὴν παρανομίαν” β) (τὴν) αὐτοῦ : ονοματικός ομοιόπτωτος <u>επιθετικός</u> προσδιορισμός στο “παρανομίαν”

Γ3β. Ὑποθετικός λόγος:

Υπόθεση: εἰ ἐξελάσειαν (εἰ + απλή ευκτική)

Απόδοση: ἄν εἶναι (δυνητικό ειδικό απαρέμφατο που στον ευθύ λόγο μετατρέπεται σε κύρια πρόταση κρίσεως με δυνητική ευκτική: ἄν εἶεν/εἴησαν)

Είδος: **Απλή σκέψη του λέγοντος**

Παρατήρηση:

Στο αδίδακτο κείμενο από το έργο του Θουκυδίδη «Ιστορίαι»* που βασίστηκε στο αρχαίο κείμενο των εκδόσεων της Οξφόρδης, στην τρίτη γραμμή προ του τέλους αναγράφεται ο τύπος «ὅτι» ενώ στο ίδιο απόσπασμα των εκδόσεων του Hude (Leipzig) ο τύπος αναγράφεται «ὄ τι».

Αν ακολουθηθεί η πρώτη εκδοχή, το «ὅτι» θεωρείται αιτιολογικός σύνδεσμος – και άρα η μετάφραση θα μπορούσε είναι: «κανένα από αυτά δεν υπήρξε, επειδή δεν έγιναν με τη συγκατάθεση εκείνου» - ενώ αν ακολουθηθεί η δεύτερη εκδοχή, το «ὄ τι» θα ανήκει στην αοριστολογική αντωνυμία «οὐδέν εἶη ὄ τι οὐ» και άρα η μετάφραση είναι: «τίποτα από αυτά δεν έγινε χωρίς τη συγκατάθεσή του».

Κατά την άποψή μας με τη δεύτερη εκδοχή αποδίδεται καλύτερα το νόημα του κειμένου.

*το απόσπασμα προέρχεται από το βιβλίο ΣΤ' 28, που εκ παραδρομής αναφέρεται Ζ' 28.

Επιμέλεια: Γεωργία Αναστασάκη, Μαρία Βελντέ